

EROTIKA

ARETÉ
IZDAVAČKA KUĆA

Naslov originala
Lou Andreas-Salome
Die Erotik

Za izdavača
Nina Gugleta

Edicija U ruci

Glavna i odgovorna urednica
Nina Gugleta

Izvršna urednica
Ana Jovanović

Prevod
Vera Kolaković

Lektura i korektura
Jelena Janković

Dizajn korica
Nina Mašina

Štamparija
Artprint, Novi Sad

Tiraž
500

Izdavač
Areté
Beograd, 2022.

EROTIKA

Lu Andreas Salome

prevod s nemačkog

Vera Kolaković

ČOVEK KAO ŽENA

SKICA

Nažalost, moramo i ovde da se prisetimo reči opomene svih ženskih pokreta za emancipaciju, kao i onih sa sličnim nazivima, kako se žensko načelo javlja duboko u korenu svakog života: i to kao manje razvijeno, manje izdiferencirano, i kako baš time ispunjava svoju bitnu svrhu. Mala muška ćelija, bez obzira na svoju majušnost – zbog čega i mora da traži pomoć – u samom početku se javlja kao ćelijica rođena za napredak, nezadovoljna, ona koja postavlja nove ciljeve i nove stvaralačke zadatke, ukratko, kao elemenat koji se razvija kroz muku i nevolju. To liči na liniju koja u svom toku vazda stremlje napred, a o kojoj se ne zna kuda sve želi i može da dospe, dok ženska ćelija zatvara oko sebe krug, preko koga ne prelazi. A i zašto bi? Zar ona u tom krugu, u tom isijavanju sebe, ne poseduje svoj prirodni dom? Kao da, takoreći, nije više htela da učini napor i iskorači iz sebe, u tuđinu, u prazninu, u hiljade raznovrsnih mogućnosti života i bića napolju, kao da je sa tom svedržećom beskrajnom celinom kruga sjedinjena još neposrednije, a time i nemarnije vezana za svoje pra i osnovno tle. Ali se baš zato u tom ženskom načelu nalazi netaknuta harmonija, naznačena elementarno i primitivno, jedna sigurnija zasvođenost u kojoj počiva prethodna savršenost i punoća. U njemu su sadržane

samodovoljnost i samosvojnost, prema najdubljim intencijama bića, koje nisu dopustile da se sjedini sa nespokojsvom i neumornošću muškog načela, koje se željno probija napred do krajnjih granica razdvajajući, cepajući, usitnjavajući i sve žešće i jače specijalizujući sve svoje snage, da bi se kao delatno potvrdilo. Što se izdvojilo ranije, u stanju je da se baš zbog toga dalje izdvaja u veću, harmoničniju lepotu, sprovodeći to u svim pojedinačnostima živog odnosa u novoj koheziji celokupnog bića. Po tome, žensko načelo se odnosi prema muškom kao najotmenija aristokratija u sopstvenom zamku i zavičajnom posedu u pravom smislu te reči, prema skorojeviću velike i sigurne budućnosti koji će daleko doterati, ali pred kojim neprekidno iskrsavaju ideali krajnje lepote i savršenstva; slično putniku koji vidi liniju horizonta, gde mu se čini da se nebo i zemlja spajaju, neprekidno uzmičući u neizmernoj daljini, ma koliko putnik dalje koračao.

8 To su dve vrste načela, usmerene na to da se život dovede do najvišeg uspona – a koji bi bez ove podele na polove morao da ostane na najnižem nivou. Ali, mučno je svađati se oko toga koji je od ova dva vida načela vredniji ili koji zahteva više snage: da li ono čije se snage sve više razvrstavaju u hodu napred, ili drugo, u kome se one, takoreći, povraćaju u sopstvenu središnju tačku i usavršavaju u samom samoograničenju. Oba sveta, tako čudesno usložnjena tokom sopstvenog razvoja, ne smeju se iz tog razloga posmatrati kao dve polovine, što se, nažalost, veoma često i rado čini. Prilikom takvih nesporazuma, o ženi se govori kao o pasivnom primaocu, a o muškarcu kao o aktivnom stvaralačkom sadržaju. Pomislimo li samo na onaj čin kada se sićušne muške i ženske ćelije spajaju, a to se još uvek događa među nama ljudima – onda popularna fraza o primaocu i davaocu naročito jasno ukazuje na primarni nesporazum. Žensko, kao i muško, razdvajaju se, i to je znak njihovog najzrelijeg napretka u razviću. U neku ruku, to je preostatak, koji se u rastu njih

samih nema kud zbrinuti – ćelije su odvojene i iz njihovog spajanja nastaje nova ljudska klica, koja, dakle, nosi u sebi isto tako jedan delić oca kao i majke. Pritom je ženska jajčana ćelija veće telo, dok su bezbrojne muške semene niti, od kojih jedna ili nekoliko stupaju u jaje, pokretljivije načelo. Ali bez obzira na to, bez obzira na ovaj jednako vredan stvaralački doprinos prilikom obrazovanja jajeta, možemo dodati i jedno plus ženskom rodu na ovom zadatku, i to okolnošću da kod viših vrsta životinja mladunče sazreva u majčinoj utrobi. Pošto se plod formirao iz muške i ženske materije, žena je, osim toga, poprište njegovog daljeg razvitka – i u tome je majčina utroba poput majke zemlje, u kojoj potopljena semena klica, hranjena u utrobi, izrasta u plod. Slika o muškarcu kao stvaraocu i ženi kao primaocu otpada: nehotična zamena slike između mesta gde se odvija klijanje ploda i muško-ženskih sastavnih delova koji taj plod sačinjavaju. Ova čisto lokalna okolnost da muško seme prodire u žensko, koje ga prima, ide naruku toj zabludi, a u suštini, telo žene je ovde mesto sastanka za oba dela. Uistinu, ne samo da jajna ćelija u odnosu na semenu ćeliju ima istu oplodnu moć, već se od samog početka razvijala iz onih oblika klicinih ćelijica, koje su nekada bili nosioci svega primitivnog, još u stanju „bespolnosti”. U izvesnoj meri, one su osnovno načelo rađanja koje su u onim primitivnim formacijama bile još dovoljne za njihovo razmnožavanje, pri čemu se taj element smanjivao i *uzmico*, dok se kasnije nije pokazao kao neophodan spoj međusobno *različitih* ćelijskih telašaca kod složenijeg višeg razvića – a kasnije, ono što je sporedno u čitavom procesu isporučile su muške polne ćelije. „Za pojam jajčane ćelije, sledstveno tome, otpada potreba oplodavanja i za razlikovanje istih od klicine ćelije ne preostaje ni neki fiziološki ozbiljan kriterijum... Jaja i jajnici nisu ništa drugo nego ćelijske grupe od epitela i telesnih šupljina ili spoljne kože – zato visokim stepenom diferencijacije tokom razvića dobija-

ju karakter polnih organa, i to tek suprotnošću obe vrste polnih ćelija i potrebe obostranog oplodnog dejstva. Otpadne li muška polna ćelija, onda... onda se to događa po analogiji ženskih polnih organa, čak i u slučajevima razvrstavanja organa prilikom razvića, i teško je razlikovati s kim imamo posla, da li sa klicom i bespolnom rasplodnom životinjom ili sa jajnikom i pravom ženkom, čija jaja poseduju sposobnost spontanog razvitka." (Dr Karl Klaus: *Osnovi zoologije*) „Oslobođena zrela jajna ćelija i kod kičmenjaka pokazuje od početka procesa razmnožavanja, i to bez prethodnog oplodjenja, takvo jedno podmlađivanje i novo ustrojstvo protoplazme, pri čemu se klicin mehurić rastvara u protoplazmi. Kod 'bespolnog rađanja', ova pojava može biti dovoljna da se obrazuje novi organizam. Prilikom 'polnog rađanja', na pojavu podmlađivanja jajne ćelije nadovezuje se i pojava konjugacije ili kopulacije izdelfjenih telašaca protoplazme, pri čemu jajna ćelija, čija je razvojna sposobnost već podstaknuta podmlađivanjem, sada poseduje dovoljno snage za obrazovanje novog organizma... I spajanje jezgra (u neoplođenom jajetu) mora se shvatiti kao konjugacija ili kopulacija različitih tela protoplazme, kao neka vrsta oplodjenja, pri čemu se polno rađanje čini još više povezano sa nepolnim. I neoplođeno jaje preživljava prve stadijume razvića na pravilan način i tu se jasno pokazuje koliko visoku vrednost za jajnu ćeliju ima podmlađivanje. Prilikom podmlađivanja ćelija, očigledno je da ostaje isti materijal, s tim što se obrazuje novi raspored tog materijala, a to je kod gradnje svake ćelije odlučujući momenat." (Ranke) Citirala sam, sa neznatnim skraćenjima, ova mesta iz poznatog dela Johanesa Rankea o osnovi fiziologije ljudi samo da bih ukazala u kolikoj su meri fiziološki zakoni u suprotnosti sa gorepomenutom frazom o ženskom kao pasivnom primaocu i muškom kao stvaralačkom. Sa istim ili daleko većim izgledom na pravo mogla bih, umesto te fraze, da govorim o muškom sastavnom delu kao

o onome koji ima veću potrebu da se priključi, ima veću potrebu uopšte – o onome koji se „više predaje”, a koga ženska sebičnost upotrebljava kao dobrodošlu sirovinu: pa i u slikovitom prenošenju na psihičku oblast, muška psiha bi, sa više prava, bila prepoznatljiva u tom nesebičnom predavanju cilju kome se priključuje, a ženska u blaženoj postojanosti u samoj sebi. Jer, šta drugo leži u osnovi ovog predavanja, ove želje da se bude upotrebljen, u uvek drugim oblicima, ako ne sve veća snaga diferencijacije muškog u odnosu na žensko? Neprekidno razdvajanje i promena onog prvobitnog u sve raščlanjenije funkcije predstavlja celi istorijat muškog načela i nespojiva je sa onom neutralnošću stvaralačkog ponavljanja koje se odvija samo od sebe, sa usklađenošću svih spona unutar sopstvenog proizvođenja, što je karakteristično za sve što je žensko. Na jednom mestu, gde govori o tome koje su žive ćelije u stanju da kao matične ćelije prime nove ćelije, Virhov¹ pravi opasku da „se sve one ćelije koje su određene za najviše životinjske funkcije pokazuju kao sterilne, ili pak, uslovno sposobne za proliferaciju, da suprotno tome, više neizdeljene ćelije poseduju izričitu sklonost za stvaranje novih ćelija”. Manja izdiferenciranost žene je istovremeno njena stvaralačka snaga i ovo je moguće pokazati na planu i fizičkog i psihičkog. To je isto ono što sebi samom mora da ustraje samosvojno da bi ono drugo, muško, moglo da ga dotakne otuda, sa svoga puta napred – to je isto ono ka čemu se ovaj drugi, izdiferenciraniji elemenat uvek nanovo vraća kući, i gde mora da zaroni da bi opstao u životu. Obrnuto shvatanje žene ponavlja u osnovi istu grešku, bilo da u toj pasivnoj ženi vidi puki prirepak muškarcu, bilo da u njoj naglašava čisto materinstvo, jer i materinstvo, kada se posmatra kao pasivno primanje, trudnoća i porađanje, uslovljava iste lažne zaključke, i oni se mogu uočiti kod svih zastupnika unutar ovog načina viđenja ženskog pitanja. Jer,

1 Rudolf Virhov (1821–1902) lekar, patolog.

kao i druga, i ovo mišljenje previđa da je žena pre svega nešto samosvojno, odakle, kao i kod muškarca, slede i proizlaze svi dalji odnosi. Susret polova sa svim njihovim ishodima je susret dva samostalna sveta, od kojih je jedan više obuzet samim sobom, a drugi naginje više usavršavanju samog sebe, a što ih oboje čini sposobnim da se, zahvaljujući toj različitosti daju jedno drugom, da bi proizveli treći, visoko složen svet, i da se u svim ostalim životnim pojavama veoma srećno dopunjuju. Na fizičkom planu, nasuprot doživljaju materinstva, između njih veoma rano izlazi na videlo plodonosna suprotnost u biću. Muškarac, mada agresivniji, preduzimljiviji, učestvuje u čitavom procesu samo jednostavno i trenutno – i sa jednim delom sebe, jer živi u stremljenju napred, a time i odeljivanju svojih snaga, koje, stremeći ka mnogim pojedinačnim delatnostima, teže da se udalje jedne od drugih: i zato njegova vrednost i leži u tome što on dela i razvija se. Žensko biće, ostajući jednoobrazno u sebi, odmara se i miruje u onome što je jednom usisalo u sebe, izjednačivši ga sa sobom; ono svoje stvaranje ne završava u takvim odvojenim i razvrstanim delatnostima u odnosu na spoljni cilj – ono organski srasta sa onim što je stvorilo i završava se u nečemu što jedva još može da se nazove delanjem, jer se sastoji samo od toga da od jednoobraznog živog života ponovo poteče jednoobrazni živi život i da kao takav zasija. Tako žena ostaje i u materinskom doživljaju hranljivo tle za malu dvostruku klicu u njoj, i rađa je tek onda kad ona nije više samo jedan deo, jedan čin, jedno delo roditeljskog bivanja, već je postalo samostalno, u sebi završeno, jednom i sâmo sposobno za rađanje i ljudsko bitisanje. U ovome bi materinstvo bilo simbol ženske psihe u svim njenim spoljašnjim oblicima na svim područjima. Tvorenje i bitisanje je mnogo intimnije vezano za nju nego za muškarca koji stremljenjem napred i u tom hodu se rascepkava, dok se u ženi tvorenje i bitisanje poklapaju, onda kad sva pojedinačna delanja ne postanu ni-

šta više do samo jedan nehотиčni čin bitisanja i dok žena „životu ne plati samo onim što jeste, a ne onim što čini”.

U ovoj razlici među polovima leži skrivena dvostruka strana njihovog odnosa koja ženu istovremeno čini i zavisišnjom i nezavisnijom od muškarca nego muškarca od nje. Žena je time daleko više fizičko biće nego muškarac, ona živi mnogo neposrednije i uslovljenije u sopstvenoj fizičnosti, i na njoj je moguće jasnije pokazati nego na njemu (na kraju te činjenice važe i za njega) da je celokupni duhovni život samo preobraćeni rascvat sveg bitisanja, najfinije preoblikovan, iz velikog korena, koji je polno uslovljen – takoreći, da je duhovni život sublimirana polnost. Ali se baš zato polni život žene javlja više u celom njenom fizičkom biću, kao pojedinačni izolovani nagon, prožimajući joj u potpunosti i telo i dušu, i identičniji je sa njenom celokupnom pojavom, i baš zato nema potrebu da se tako lokalizuje, specijalizuje, da prodre u svest kao što to slučaj kod muškarca. Tako smo stigli do jednog, naizgled, paradoksa: da je žena, zahvaljujući polnijoj nadarenosti, manje čulna u užem smislu te reči.

Psihološki posmatrano, a time ne i bez prava, može se ona na tom području meriti drugim vrednosnim merilima nego muškarac. U ženi moraju da nastupe dublje, odlučnije promene nego u muškarcu da bi prihvatila, na primer, jednu takvu labavu, jedva prisutnu povezanost između seksualnog zadovoljenja i njenog celokupnog bića, što je često muškarcu veoma lako. Muškarac, koji je sposoban za sirovo zadovoljavanje svoje čulnosti, bez bilo kakvih saučestvovanja ostalih duševnih pokreta, koristi zato – ili, ako hoćete, zloupotrebljava – svoju visoko izdiferenciranu telesnu sposobnost, koja mu omogućava da tako izoluje jednu delatnost, a da sve ostale izgledaju potpuno isključene. Ovo mehaničko, gotovo automatsko ponašanje gde bi, prema našem osećanju, trebalo očekivati najintimnije, najduševnije, čini ovu pojavu ružnom; jedna ružnoća, međutim, koja je svojstvena svim raz-

međama (međuprelazima), međustanicama svakog razvića, kao nešto neproporcionalno, neharmonično. Neizdiferencirane biće žene, koje u njoj ne deli žudnju za intimnijim i intenzivnijim međudejstvom svih nagona, osigurava ženskoj ljubavi dublju lepotu; u njenoj psihi i telu to se drugačije od-slikava i zato se o njoj mora suditi drugačije, kad ova lepota ne ostaje nedirnutu. Nije slučajno da je upravo *žena* baš ono što se tako često u njoj budi tek putem ljubavnog iskustva u odnosu na polnu ljubavnu čežnju, pospešujući u njoj si-jaset mogućnosti, bogatiju puninu u kojoj njena ljubav ume da živi i izvan ovog iskustva; takozvana *čistota* žene je uvek pogrešno negativno tumačena i zato je kod slobodnih ljudi često dobijala naročiti ukus veštačke usedeličke skućenosti, manastirskog života i predrasuda. U stvari, ona poseduje pozitivnu stranu: a to je ona srećna jednoobraznost, jedin-stvo, koja je ženi svojstvena, dok se kod muškarca različiti duševni i čulni afekti razilaze u uvek izdvojenim, samostal-nim deonicama – kao svekoliki tražioci puta koji se prostire u budućnosti.

Posred te intimnije zavisnosti od polnog, dublje vezanosti sa njim, posred, dakle, tog nedostatka i prednosti, jer pol-no baš u njoj sadrži u odnosu na izolovani čulni nagon veću samosvojnost, žena poseduje veću slobodu nasuprot svemu što je izvan nje same. Žena polnost proživljava neprekidno u strukturi celokupnog bića, kao nešto ka čemu je izgrađeno stotinu zlatnih kapija i stotinu čvrstih puteva; ona svoj polni život ne živi u usko specijalizovanom smislu, izvan posebnog obavljanja svojih usko ženskih i materinskih funkcija. U okviru tih funkcija, polnost menja sasvim njen svet, ali opet samo tako da se iz njenog sopstvenog polnog života iznova javlja celokupan život, čitavo bistvovanje u malom, dakle, opet sve iznova mora da postane novo, bezazleno, detinje i nevino, kao što je bilo i prvog dana. I zato što je to tako i što nad ženom večno lebdi ta izvanredna sreća večnog devičan-

stva i večno materinskog, reč „čistota”, „čednost” i slično, ne mogu značiti ništa negativno, već nose u sebi samu blistavost i savršenu lepotu jednog sveta koji mi suviše jednostrano posmatramo kad god ga gledamo očima čoveka, svesnog svog pola. Veza između device i majke je, duševno, mnogo dublja nego što to postaje očigledno na prelazu od device ka majci. Prelazni period između ta dva stanja, i kad slučajno telesno ne uvire u materinstvo, poprima svoj najjači unutrašnji život suverenosti oba ova stanja, između kojih ona živi, pa je tako i ljubav muškarca kojom obujmi ženu najdublje sadržana u strahopoštovanju, postavljena između ovih dvaju tajnih svetova što ih on samo naslućuje, ali ne može da saučestvuje u njima.

Na planu polnosti je kod žene isto kao i na planu psihičkog: ono što je u njenom životu pozitivno ne može se precizno utvrditi po svom unutrašnjem dejstvu, kao što to dozvoljavaju dejstva i dela muškarca uperena prema spoljašnjem, i koji imaju prisilna rešenja za svoje odgovarajuće potrebe. I polni fenomen po sebi je doskora bio poznat samo jednostrano, samo u svojoj spoljašnjoj, fiziološkoj funkciji, u svom opštem dejstvu na unutrašnjost, a tek odnedavno na ceo ljudski organizam, i ta promena unela je malo svetlosti, koja se opet u mnogim tačkama pokazala kolebljivom. Ali, barem sa sigurnošću znamo izvesne činjenice; da pored žlezda koje luče sekret napolje, na našem telu ima i takvih, koje su dugo bile pogrešno tumačene pre nego što su klinička ispitivanja potvrdila njihovu unutrašnju sekreciju, i da ovim tzv. krvnim žlezdama, čije izvesne supstance dospevaju u krv gde igraju značajnu ulogu u opštoj razmeni materije, pripadaju i polne žlezde. One poseduju (slično gušterači) dvostruku sekreciju, spoljašnju i unutrašnju, iz čega sledi čitav niz značajnih pojava; kao na primer, opstanak polnih karakteristika pri kastraciji kojom se uništavaju samo spoljašnje funkcije, dalje, oporavak kastriranih žena kod kojih je zbog toga došlo